

Research Paper

U.S. Strategic Approach to Securitization and Threat-Construction in Iran's Space Program

*Mohammad Gheisari¹ , Ebrahim Bagheri²

1. PhD Student of Political Science, Faculty of Humanities, Shahed University of Tehran, Tehran, Iran.

2. PhD Student of Regional Studies (European Studies), Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran.

Use your device to scan
and read the article online**Citation:** Gheisari M, Bagheri E. (2020). [U.S. Strategic Approach to Securitization and Threat-Construction in Iran's Space Program (Persian)]. *Journal Strategic Studies of Public Policy*, 10(35), 110-133.**Received:** 04 Jul 2020**Accepted:** 21 Sep 2020**Available Online:** 21 Sep 2020**Key words:**Securitization,
Threat-construction,
Space program, Iran.**ABSTRACT**

Iran's space program is one of the areas that have generally faced with a critical reaction from the U.S. and its allies. However, Iran has always stated that its space program has the necessary legal and international legitimacy and will continue to develop and expand it. This study aims to examine the legitimacy of Iran's space program and argues that the main goal of the U.S. is to represent Iran's space program as a threat to build an international consensus against it. This is a descriptive-analytical study and data were collected through library method (reviewing documents, online papers and statements of relevant authorities). The findings showed that the United States, focusing on a part of Iran's space program that is for launching Satellite Launch Vehicle (SLV), intends to use it as a proof for development of Intercontinental Ballistic Missiles (ICBMs) capable of carrying nuclear warhead and, thus, represent Iran's space program as a threat to international peace and security. The two main pillars of the U.S. strategy focus on the coverage capabilities of Iran's satellite carriers (to be represented as ICBM) and its cargo-carrying capability (to be represented as ballistic missiles carrying nuclear warheads).

* Corresponding Author:**Mohammad Gheisari****Address:** Faculty of Humanities, Shahed University of Tehran, Tehran, Iran.**E-mail:** mosari83@gmail.com

مقاله پژوهشی

رویکرد ایالات متحده آمریکا در امنیتی‌سازی و تهدیدسازی از برنامه فضایی ایران

* محمد قیصری^۱، ابراهیم باقری^۲

۱. دانشجوی دکتری علوم سیاسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه شاهد تهران، تهران، ایران.

۲. دانشجوی دکتری مطالعات منطقه‌ای (گرایش اروپا)، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

چکیده

تاریخ دریافت: ۱۴ تیر ۱۳۹۹

تاریخ پذیرش: ۳۱ شهریور ۱۳۹۹

تاریخ انتشار: ۳۱ شهریور ۱۳۹۹

برنامه فضایی ایران از جمله حوزه‌هایی است که عموماً با واکنش انتقادی ایالات متحده آمریکا و متحدانش مواجه شده است. این در حالی است که جمهوری اسلامی ایران همواره اعلام کرده است که برنامه فضایی‌اش از مشروعیت حقوقی و بین‌المللی لازم برخوردار است و در همین راستا به توسعه و گسترش آن ادامه خواهد داد. مقاله حاضر ضمن بررسی مشروعیت برنامه فضایی ایران، به این مسئله می‌پردازد که هدف اصلی آمریکا، تهدیدسازی از برنامه فضایی جمهوری اسلامی ایران به منظور اجماع‌سازی بین‌المللی علیه آن است. روش مورد استفاده در این پژوهش، توصیفی - تحلیلی بوده و از ابزار کتابخانه‌ای، اسنادی، منابع الکترونیکی و پایگاه‌های اینترنتی و اظهارات مقامات مربوطه برای گردآوری داده‌ها استفاده شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد ایالات متحده، با تمرکز بر بخشی از برنامه فضایی ایران که به موضوع انتقال و ارسال ماهواره به فضا اختصاص دارد، درصدد است اقدامات ایران در حوزه پرتاب ماهواره‌ها (SLVs) را به مثابه پوششی برای توسعه موشک‌های بالستیک بین‌قاره‌ای (ICBM) با قابلیت حمل کلاهک هسته‌ای معرفی کرده و از این جهت برنامه فضایی ایران را به مثابه تهدیدی علیه صلح و امنیت بین‌المللی بازنمایی کند. دو ستون اصلی این استراتژی آمریکا بر قابلیت برد ماهواره‌برهای ایران (با هدف بازنمایی آن به مثابه موشک‌های بالستیک قاره‌پیما) و قابلیت حمل ماهواره یا محموله توسط ماهواره‌بر (با هدف بازنمایی آن به مثابه موشک‌های بالستیک حامل کلاهک هسته‌ای) متمرکز است.

کلیدواژه‌ها:

امنیتی‌سازی،
تهدیدسازی، برنامه
فضایی ج.ا.ایران، SLVs،
ICBM

* نویسنده مسئول:

محمد قیصری

نشانی: تهران، دانشگاه شاهد تهران، دانشکده علوم انسانی.

پست الکترونیکی: mosari83@gmail.com

www.SID.ir

مقدمه

درصد معرفی برنامه فضایی ایران به مثابه تهدیدی علیه صلح و امنیت بین‌المللی با هدف اجماع‌سازی علیه ایران است.

پژوهش حاضر در چهار بخش به بررسی این موضوع می‌پردازد. در بخش اول و به منظور ارائه تبیین نظری متناسب با موضوع پژوهش، از نظریه «امنیتی‌سازی»^۱ و برساخت تهدید^۲ که از انگاره‌های اصلی مکتب کپنهاگ^۳ است، استفاده شده است. از منظر مکتب کپنهاگ، امنیتی‌سازی معادل و در تناظر با تهدیدانگاری از یک پدیده واقع می‌شود که لزوماً ناظر به یک خطر واقعی نیست، بلکه ایجاد باور مشترک و جمعی مبنی بر تهدیدآمیز بودن آن پدیده، مقابله با آن و تأمین امنیت را توجیه‌پذیر می‌کند. با توجه به روش مورد استفاده در این پژوهش در بخش دوم و سوم توصیفی از وضعیت برنامه فضایی ایران و مشروعیت حقوقی آن ارائه شده است. در این راستا، بخش دوم به معرفی تاریخچه، پیشرفت‌ها و اهداف برنامه فضایی ایران می‌پردازد و در بخش سوم، برنامه فضایی ایران از منظر موازین بین‌المللی با تأکید بر حقوق فضا مورد بررسی قرار گرفته است.

هدف از طرح بحث حقوقی برنامه فضایی ایران کمک به تبیین و پیشبرد بهتر این موضوع است که با وجود مشروعیت حقوقی برنامه فضایی ایران یا دست‌کم نبود ممنوعیت بین‌المللی برای توسعه آن، ایالات متحده آمریکا درصد بازنمایی آن به مثابه تهدیدی علیه صلح و امنیت بین‌المللی است که موضوع اصلی پژوهش حاضر در بخش چهارم است. یافته‌های پژوهش در بخش چهارم که قسمت تحلیلی و اصلی پژوهش است، نشان می‌دهد ایالات

مهم‌ترین رویکرد ایالات متحده آمریکا در چارچوب راهبرد فشار حداکثری در دوره ترامپ، تهدیدسازی از اقدامات ایران با هدف اجماع‌سازی مجدد به منظور اقدام علیه ایران است. پژوهش حاضر به بررسی و واکاوی، این رویکرد ایالات متحده آمریکا در ارتباط با برنامه فضایی ایران می‌پردازد. پیشرفت‌های قابل توجه برنامه فضایی ایران در سال‌های اخیر، حساسیت ایالات متحده را نسبت به این موضوع تشدید کرده است؛ تا جایی که پرتاب موفقیت‌آمیز ماهواره نور در سوم اردیبهشت ۱۳۹۹ با واکنش شدید ایالات متحده آمریکا مبنی بر نقض معاهدات و قطع‌نامه‌های بین‌المللی توسط ایران مواجه شد.

جمهوری اسلامی ایران همواره اعلام کرده است که برنامه فضایی‌اش مبتنی بر موازین بین‌المللی و در چارچوب کنوانسیون‌ها و معاهدات مربوط به حقوق فضا بوده و از مشروعیت حقوقی و بین‌المللی لازم برخوردار است و در همین راستا به توسعه و گسترش برنامه فضایی خود تداوم خواهد داد؛ بنابراین پرسش اساسی پژوهش حاضر این است که با وجود مشروعیت برنامه فضایی ایران، ایالات متحده آمریکا با چه استدلال یا توجیهی درصد تهدیدسازی از برنامه فضایی ایران و بازنمایی آن به مثابه تهدیدی علیه صلح و امنیت بین‌المللی است که قابلیت پذیرش و همراهی عام در جامعه بین‌المللی را داشته باشد؟

در این راستا مقاله حاضر ضمن بررسی مشروعیت برنامه فضایی ایران از منظر حقوق و موازین بین‌المللی (با تمرکز بر معاهدات و اسناد بین‌المللی مربوط به فضا)، به این مسئله می‌پردازد که ایالات متحده آمریکا چگونه و بر اساس چه مؤلفه‌هایی

1. Securitizing
2. Treat Construction
3. Copenhagen School

که اگرچه به تقویت چارچوب نظری پژوهش حاضر کمک می‌کند، اما به لحاظ موضوعی به حوزه‌های نظری روابط بین‌الملل با تأکید بر مکتب کپنهاگ پرداخته و با موضوع پژوهش حاضر که بررسی رویکرد ایالات متحده در امنیتی‌سازی برنامه فضایی ایران است، متفاوت است.

اصل‌زاده شربینانی و سلطانی (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «فناوری فضایی در جمهوری اسلامی ایران و قدرت ملی» به بررسی اقدامات ایران در حوزه فضایی می‌پردازند. در این مقاله موضوع فناوری فضایی و رابطه آن با انواع قدرت (سخت و نرم) و چگونگی تأثیر آن بر قدرت ملی مورد تحلیل قرار گرفته است. این پژوهش از این جهت که اطلاعات مفیدی از اقدامات و راهبرد فضایی ایران به دست می‌دهد، به پیشبرد پژوهش حاضر کمک می‌کند، اما از این جهت که هدف و موضوع آن بررسی برنامه فضایی ایران در ارتباط با و تأثیر متقابل بر قدرت و امنیت ملی ایران است، با پژوهش حاضر متفاوت است.

در پژوهش دیگری با عنوان «برسازی امنیتی فعالیت هسته‌ای ایران» **امیدی و مرادی فر، (۱۳۹۳)**، امنیتی‌سازی برنامه هسته‌ای ایران مورد بررسی قرار گرفته است. این مقاله به تبیین و بررسی کنش کلامی رسانه‌ها و نهادهای غربی و از جمله آژانس بین‌المللی انرژی اتمی در امنیتی‌ساختن و بزرگ‌نمایی از برنامه هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران در طی دهه ۱۳۸۰ پرداخته است. این پژوهش از این جهت که امنیتی‌سازی را رویکرد اصلی پژوهش قرار داده، با پژوهش حاضر مشابه است، اما مورد بررسی^۵ آن (برنامه هسته‌ای) با پژوهش حاضر (برنامه فضایی) متفاوت است و از طرفی به جهت

متحد آمریکا با تمرکز بر بخش ساخت و پرتاب ماهواره‌بر^۴ یا اصطلاحاً تکنولوژی انتقال ماهواره به فضا که یکی از بخش‌های اصلی هر برنامه فضایی است، درصدد امنیتی‌کردن و تهدیدسازی از برنامه فضایی ایران است.

۱. ادبیات موضوع

قرشی (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان «امنیتی شدن و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران» موضوع امنیتی شدن و امنیتی‌سازی را با کاربست و خوانش دو «نظریه کپنهاگ» و «روش تحلیل انتقادی گفتمان با رویکرد نورمن فرکلاف» برای تبیین چگونگی امنیتی‌شدن سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بررسی می‌کند. فصل اول این اثر به بررسی چارچوب نظری مطالعات امنیتی کردن (از نظریه تا روش) اختصاص دارد و از این جهت به پژوهش حاضر در بخش چارچوب نظری کمک کرده است. اما در سایر فصول کتاب، نویسنده با توجه به موضوع بحث، به بررسی تهدیدسازی از سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در پرتو حادثه ۱۱ سپتامبر، برنامه هسته‌ای ایران، قطع‌نامه‌های شورای امنیت و نقش آن‌ها در امنیتی‌کردن سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران پرداخته است که با موضوع و هدف پژوهش حاضر متفاوت است.

از طرفی با توجه به تاریخ انتشار اثر (۱۳۹۳)، طبعاً رویکرد فشار حداکثری دولت آمریکا در دوران ترامپ و امنیتی‌سازی برنامه فضایی ایران مورد بررسی قرار نگرفته است. در حوزه چارچوب تئوریک پژوهش (مکتب کپنهاگ)، آثار و پژوهش‌های دیگری نیز از جمله توسط **دهقانی فیروزآبادی و قرشی (۱۳۹۱)**، **زارع‌زاده ابرقویی (۱۳۹۶)** و غیره انجام گرفته است

5. Case Study

4. Space Launch Vehicles (SLVs)

زمانی نیز مقاله مربوط به چندین سال پیش است.

پژوهش‌های دیگری از جمله **خالوندی و محمودی** (۱۳۹۷)، **فاضلی** (۱۳۹۳)، **عباسی و رستمی** (۱۳۹۴) و همچنین مقالات و گزارش‌هایی در پایگاه اطلاع‌رسانی پژوهشگاه فضایی ایران و سایر نهادهای مربوطه وجود دارد که عموماً به موضوع ابعاد حقوقی استفاده از فضای ماورای جو، دستاوردها و برنامه‌های فضایی ایران و مواردی از این دست پرداخته‌اند. این پژوهش‌ها، اگرچه اطلاعات مفید و درخوری برای بخش‌هایی از این مقاله فراهم می‌کند، اما ماهیتاً با موضوع پژوهش حاضر متفاوت هستند.

به طور کلی مروری بر ادبیات موجود نشان می‌دهد که اگرچه پژوهش‌های قابل‌ی در زمینه‌های تبیین تئوریک امنیتی‌سازی و مکتب کپنهاگ، موضوع حقوق فضایی و برخورداری از فضای ماورای جو، موضوع توسعه برنامه فضایی ایران به صورت مجزا انجام شده است، اما تاکنون پژوهشی که همه این موارد را در ارتباط با هم و با هدف تبیین رویکرد ایالات متحده آمریکا در قبال برنامه فضایی ایران بررسی کرده باشد، وجود ندارد و همین امر نگرش پژوهش حاضر را ضروری می‌کند.

با توجه به اینکه مقاله حاضر از نوع پژوهش نظری با روش توصیفی - تحلیلی است، نگارندگان در راستای انجام پژوهش با محدودیت منابع مواجه بودند؛ بدیع و به روز بودن موضوع پژوهش و نوع نگاه آن در بازنمایی اهداف ایالات متحده در تهدیدسازی از برنامه فضایی ایران مزید بر علت این محدودیت‌ها شد. دسترسی به آرشیو داده‌ها و گزارش‌های پژوهشگاه فضایی و سازمان فضایی ایران (با توجه به تغییر و تحولات اخیر در این سازمان) که مهم‌ترین نهادهای مرتبط با برنامه‌های علمی فضایی ایران

هستند، با محدودیت مواجه بود.

۲. روش‌شناسی پژوهش

امنیتی‌سازی از انگاره‌های اصلی مکتب کپنهاگ است که از اواسط دهه ۱۹۹۰ و به‌ویژه با انتشار کتاب «چارچوبی تازه برای تحلیل امنیت»^۶ توسط بری بوزان، الی ویور و جاب دووید^۷ وارد ادبیات روابط بین‌الملل شد. از منظر مکتب کپنهاگ، امنیتی‌سازی کنشی کلامی است که به‌صورت بیناذهنی^۸ شکل گرفته و در آن بازیگر امنیتی‌ساز^۹ با جلوه دادن یک موضوع به عنوان تهدید وجودی، اقدامات فوری و استثنایی برای مقابله با آن را توجیه می‌کند (Stritzel, 2007).

امنیتی‌سازی معادل و در تناظر با تهدیدانگاری یک پدیده واقع می‌شود که خود، محصول درک بیناذهنی اعضای جامعه اعم از داخلی و بین‌المللی است. این مسئله از یکسو نشان‌دهنده این است که تهدیدها با اتکا به اذهان شکل می‌گیرند و از سوی دیگر تهدیدها لزوماً ناظر به یک خطر واقعی نیستند، بلکه ایجاد باور مشترک و جمعی مبنی بر تهدیدآمیز بودن پدیده‌ای، مقابله با آن و تأمین امنیت را توجیه‌پذیر می‌کند. در این راستا پرسش اساسی مطالعات امنیتی‌سازی این است که «با اتکا به چه تهدیداتی، امنیت صورت می‌گیرد؟» یا «منبع و مستمسک بیان امنیت چیست یا چه کسی است؟» (دهقانی فیروزآبادی و قرشی، ۱۳۹۱).

بازیگران امنیتی‌ساز از زبان استفاده می‌کنند تا موضوع را در شرایط امنیتی قرار دهند و مخاطبان مربوط را از خطر فوری آگاه کنند؛ در این چارچوب

6. Security: A New Framework for Analysis
7. Barry Buzan, Ole Waver & Jaap de Wilde
8. Inter Subjective
9. Securitizing Actor

و «پذیرش عمومی» دو رکن اصلی امنیتی کردن را شکل می‌دهند (دهقانی فیروزآبادی و قرشی، ۱۳۹۱).

از منظر مکتب کپنهاگ موضوعات از طریق زبان (از طرف بازیگر امنیتی‌ساز) به مثابه موضوعات امنیتی و متعاقباً تهدید جلوه‌گر می‌شوند و زبان به تفسیر و امنیت‌سازی و تهدیدسازی گشوده می‌شود (McDon-ald, 2008). در این راستا، کنشگر یا بازیگر امنیتی‌ساز برای اقناع مخاطب خود به منظور تهدید نشان دادن موضوعی به مثابه تهدید وجودی، باید بتواند استدلال ارائه کند. درحقیقت قدرت استدلال علاوه بر ایجاد قطعیت در وجودی بودن تهدید، پذیرش مخاطبان برای انجام اقدامات غیرعادی فوق‌العاده جهت دفع آن را حتمی می‌کند (بوزان و همکاران، ۱۳۸۶: ۵۱).

ویور بر این مسئله تأکید می‌کند که استدلال بازیگر امنیتی‌کننده علاوه بر نشان دادن تجلی تهدید، باید ارائه‌دهنده راه چاره و خلاصی از این تهدید نیز باشد. همچنین بازیگر امنیتی‌کننده هنگامی می‌تواند مدعی وجود تهدید امنیتی باشد که اشیای خاصی وجود داشته باشند که از طریق آن‌ها بتواند تهدید را برای مخاطب (یا متحد خود) مجسم کند (Waever, 1993: 48). بازیگر امنیتی‌کننده به مدد جایگاه قدرت خود بر زبان مسلط شده و موفق به متجلی کردن تهدید می‌شود. همچنین در امنیتی کردن موضوعات سیاسی، تهدیدها تنها زاینده ذهن و زبان نیستند، بلکه تکوین تهدیدها نیازمند حضور عناصر خارجی و جسمانی هم هست (دهقانی فیروزآبادی و قرشی، ۱۳۹۱).

مکتب کپنهاگ با طرح نظریه امنیتی کردن و رد عینی بودن امنیت، آن را موضوعی بیناذهنی و خودمصدافی معرفی می‌کند (امیدی و مرادی‌فر، ۱۳۹۳). از این رو، ارتقای جنبه‌های امنیتی یک موضوع یا قالب‌بندی یک مسئله به لحاظ امنیتی یک

موضوع از حوزه سیاست‌های عادی به حوزه سیاست‌های اضطراری انتقال می‌یابد. بنابراین می‌توان گفت امنیتی‌سازی، به خارج کردن یک مسئله از حوزه سیاست عادی و واردسازی آن به قلمرو سیاست اضطراری از طریق بازنمایی آن به مثابه تهدید وجودی اشاره دارد (زاعزاده ابرقویی، ۱۳۹۶).

از نظر مکتب کپنهاگ، هر کسی می‌تواند پدیده‌ای را امنیتی کند؛ بازیگر امنیتی‌ساز ممکن است فرد، گروه یا دولتی باشد که موضوعات را با اظهار این مسئله که چیزی از لحاظ وجودی در معرض تهدید است، امنیتی می‌کند (امیدی و مرادی‌فر، ۱۳۹۳). از طرفی، پدیده‌های امنیتی شده صرفاً نظامی نیستند، بلکه پدیده‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و تکنولوژیکی هم قابلیت امنیتی شدن دارند. تهدید وجودی به حدی از تهدید اشاره دارد که موجودیت را به خطر می‌اندازد و به همین دلیل رسیدگی به آن در اولویت قرار می‌گیرد. از این رو، در طیف مورد نظر ویور، هرچه از موضوعات غیرسیاسی به سمت موضوعات امنیتی حرکت می‌کنیم، تهدید ایجادشده و فوریت اقدام برای دفع آن بیشتر است.

ویور معتقد است با استناد به تهدید وجودی، کنشگر قادر است قواعد عادی بازی سیاسی را بشکند (بوزان، ویور و دووولد، ۱۳۸۶: ۵۰). از نظر ویور هرچند در امور امنیتی شده به تهدید وجودی اشاره می‌شود، ولی لزوماً تهدیدی وجود ندارد؛ بلکه یک موضوع یا مرجع امنیتی^{۱۰} از طرف بازیگر یا بازیگران امنیتی‌کننده‌ای^{۱۱} به صورت یک تهدید جلوه می‌کند؛ بنابراین تجلی هر موضوعی به مثابه تهدید، بسیار مهم‌تر از وجود پدیده عینی تهدیدآمیز، اما بدون تجلی اجتماعی آن است. اعتقاد به «تجلی تهدید»

10. Referent object

11. Securitized actors

۲-۱. برنامه فضایی ایران

اگرچه نخستین تلاش‌های ایران برای ایجاد و توسعه فناوری فضا به اوایل دهه ۱۳۵۰ برمی‌گردد، مفاهیم اولیه برنامه فضایی کشور در نیمه دوم دهه ۱۳۷۰ شکل گرفت. متعاقب احساس نیاز کشور به برخورداری از ماهواره‌ها و تکنولوژی فضایی، برنامه فضایی ایران بر مبنای توسعه بومی تمام حلقه‌های زنجیره فضایی از ماهواره و ماهواره‌بر گرفته تا ایستگاه‌های زمینی در اوایل دهه ۱۳۸۰ تدوین شد؛ هر چند در مقاطع مختلف مورد بازبینی قرار گرفت.

در این راستا «سازمان فضایی ایران» زیر نظر وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات و «شورای عالی فضایی» زیر نظر رئیس‌جمهور طبق مصوبه آذر ۱۳۸۲ مجلس شورای اسلامی تشکیل شد. شورای عالی فضایی، سیاست‌گذاری و تعیین خطوط کلی نظام در امر فضا و سازمان فضایی نیز وظیفه اجرای این سیاست‌ها را برعهده دارد. در چنین فرایندی برنامه فضایی ایران با هدف استفاده صلح‌آمیز از فضا ذیل مقررات بین‌المللی در دستور کار قرار گرفت. در سال ۱۳۸۵ «برنامه ده‌ساله توسعه فضایی» با دو هدف استقرار ماهواره در مدار ژئو و ارسال انسان به فضا، تصویب شد. دو سال پس از آن، در ۱۴ بهمن ۱۳۸۷ جمهوری اسلامی ایران توانست برای نخستین بار ماهواره امید را با استفاده از ماهواره‌بر سفیر به فضا ارسال کند و در زمره معدود کشورهایی قرار گیرد که توانایی بومی‌سازی برنامه‌های فضایی را داشته است (<http://www.isrc.ac.ir>).^{۱۱}

موفقیت ماهواره‌بر سفیر، با ارسال ماهواره‌های رصد و نوید (سال ۱۳۹۰) و ماهواره فجر (سال ۱۳۹۳) نیز تکرار شد. رصد، نخستین ماهواره تصویربرداری ایران بود که تمامی مراحل طراحی، ساخت، جمع‌بندی، تست

۱۲. روز ۱۴ بهمن به دلیل پرتاب موفقیت‌آمیز ماهواره امید و پیوستن به کشورهای دارای توانایی پرتاب ماهواره، روز ملی فناوری

راه برای تعیین اولویت موضوعات است. در نتیجه، با توجه به تأثیر منطق امنیتی، بسیاری از بازیگران، از اصطلاحات امنیتی برای به تصویر کشیدن یک موضوع سیاست‌اعلی که در حالت عادی به عنوان موضوع مرتبط با سیاست سفلی شناخته می‌شود، استفاده می‌کنند (Fischhendler & Katz, 2013).

توفیق در امنیتی کردن موضوعات علاوه بر تلاش‌های مؤثر بازیگر امنیتی‌ساز، به مخاطبان کنش گفتاری امنیتی، بستگی دارد که موضوع را به عنوان تهدیدی وجودی برای منافع و ارزش‌های مشترک می‌پذیرند. بر این اساس زمانی یک پدیده تبدیل به پدیده‌ای امنیتی می‌شود که طی فرایندی بازیگر امنیتی‌ساز پدیده‌ای را امنیتی کند و مخاطبان نیز آن را بپذیرند. اعتقاد به «تجلی تهدید» و «پذیرش عمومی» دو رکن اصلی «منطق امنیتی کردن» را شکل می‌دهند (قرشی، ۱۳۹۳: ۳۳).

مبتنی بر فرضیه پژوهش حاضر، امنیتی کردن برنامه فضایی ایران از طرف ایالات متحده آمریکا یکی از ستون‌های اصلی رویکرد فشار حداکثری دولت ترامپ علیه ایران است که از زمان خروج ایالات متحده از برجام وارد فاز جدیدی شده است. در واقع ایالات متحده با مشاهده جدایی رویکرد جامعه بین‌المللی در موضوع هسته‌ای و ناکامی در همراهی بین‌المللی با تحریم‌های یک‌جانبه علیه ایران، با برجسته‌سازی و تهدید جلوه دادن برنامه فضایی ایران سعی در بازیابی اجماع بین‌المللی در همراهی با رویکرد فشار و تهدید علیه ایران دارد. این امنیتی کردن با هدف دوگانه تهدیدسازی از آن برای صلح و امنیت بین‌المللی و نهایتاً همراهی جامعه و نهادهای بین‌المللی (به‌ویژه اتحادیه اروپا یا دست‌کم برخی از اعضای مؤثر آن) با تحریم‌های یک‌جانبه ایالات متحده علیه ایران انجام می‌شود.

جدول ۱. ماهواره و ماهواره‌برهای ایران

ماهواره	ماهواره‌بر	تاریخ پرتاب
سینا ۱	ماهواره‌بر کوسموس-۳م	۶ آبان ۱۳۸۴
مصباح ۱	ماهواره‌بر سفیر	عدم پرتاب انتقال به موزه فناوری فضایی
مصباح ۲	.....	پرتاب نشد
طلوع	سیمرغ	پرتاب نشد
امید	ماهواره‌بر سیمرغ	۱۵ بهمن ۱۳۸۷
ناهید ۱	.....	پرتاب نشد
رصد	ماهواره‌بر قائم	۲۵ خرداد ۱۳۹۰
نوید	ماهواره‌بر سپهر	۱۴ بهمن ۱۳۹۰
پیام	ماهواره‌بر سیمرغ	۲۵ دی ۱۳۹۷ پرتاب ناموفق
دوستی	.....	پرتاب ناموفق
فجر	ماهواره‌بر سفیر ب-۱	۱۳ بهمن ۱۳۹۳
ظفر	ماهواره‌بر سیمرغ	۲۰ بهمن ۱۳۹۸
نور	ماهواره‌بر قاصد	۳ اردیبهشت ۱۳۹۹

(<https://www.isa.ir/faindex.php>) (<http://www.isrc.ac.ir>)

فضایی در سوم اردیبهشت ۱۳۹۹ منجر به ارسال موفقیت‌آمیز ماهواره نور به مدار ۴۲۵ کیلومتری زمین (مدار لئو)^{۱۳} به وسیله ماهواره‌بر قاصد شد.^{۱۴} موضوعی که با واکنش شدید ایالات متحده آمریکا و متحدان اروپایی مواجه شد. برای اطلاع از جزئیات بیشتر در مورد ماهواره‌برها و ماهواره‌های ارسالی به فضا به **جدول شماره ۱** مراجعه کنید.

و آماده‌سازی آن در داخل کشور و توسط متخصصان داخلی صورت گرفت. پس از سفیر، ماهواره‌بر سیمرغ با طراحی جدید و مبتنی بر توانمندی‌های فنی و علمی داخلی به منظور ارسال ماهواره و محموله‌های فضایی به مدارات بالاتر در دستور کار قرار گرفت.

بین سال‌های ۱۳۹۵-۱۳۹۸ ماهواره‌بر سیمرغ هر سال یک آزمایش پرتاب را پشت سر گذاشت و در آخرین پرتاب موفق به رسیدن به ارتفاع ۵۴۰ کیلومتری شد؛ هرچند در مدار قرار نگرفت (<http://www.isrc.ac.ir>). سرانجام تلاش‌های ایران برای توسعه برنامه

فضایی نام‌گذاری شده است.

www.SID.ir

.....
13. Low Earth Orbit (LEO)

۱۴. مدارهای زمین به سه دسته کلی مدار پایینی زمین یا لئو (LEO: Low Earth Orbit)، مدار میانی یا متو (MEO: Medium Earth Orbit) و مدار زمین آهنگ یا ژئو (Geosynchronous Orbit) تقسیم می‌شوند. البته مداری نیز تحت عنوان مدار بیضوی

جدول ۲. تاریخچه کاوشگرهای ایران

ماهواره	حامل	ارتفاع (km)	دستاورد اصلی	تاریخ پرتاب
کاوشگر ۱	M5	۱۰	ورود به حوزه کاوشگرهای فضایی	آبان ۱۳۸۵
کاوشگر ۲	M5	۴۰	موفقیت کامل و بازیابی سالم محموله فضایی	آذر ۱۳۸۷
کاوشگر ۳	N6	۵۵	ورود به حوزه تحقیقات زیست فضایی	بهمن ۱۳۸۸
کاوشگر ۴	K110	۱۳۵	موفقیت کامل و بازیابی سالم محموله فضایی	اسفند ۱۳۸۹
کاوشگر ۵	K110	۱۲۰	اولین پرتاب میمون فضایی دریافت تصاویر و داده های زیستی	شهریور ۱۳۹۰
کاوشگر ۶	K110	۱۲۰	موفقیت نسبی و تعیین سریع مکان فرود ثبت و دریافت تصاویر و داده های زیستی	شهریور ۱۳۹۱
کاوشگر پیشگام	K110	۱۲۰	موفقیت کامل بازگشت سالم اولین میمون فضایی ایران	بهمن ۱۳۹۱
کاوشگر پژوهش	شهاب ۱	۱۲۰	موفقیت کامل بازگشت سالم دومین میمون فضایی ایران	آذر ۱۳۹۲

(<http://www.ari.ac.ir>)

تکنولوژی ساخت و ارسال ماهواره به فضا دست یابد؛ موضوعی که با واکنش شدید ایالات متحده آمریکا و متحدانش مواجه شده است؛ به نحوی که بعد از هرگونه پرتاب فضایی، ایران را به نقض قواعد و موازین بین المللی متهم کرده اند. در این راستا در بخش بعدی پژوهش به بررسی اجمالی مشروعیت برنامه فضایی ایران می پردازیم. موضوعی که می تواند در پیشبرد هدف اصلی پژوهش به منظور تبیین رویکرد ایالات متحده آمریکا در تهدیدسازی از برنامه فضایی ایران مؤثر واقع شود.

۳. یافته های پژوهش

۳-۱. مشروعیت بین المللی برنامه فضایی ایران

حقوق بین المللی فضایی و نهادسازی بین المللی در خصوص استفاده صلح آمیز از فضا به اواخر دهه ۵۰

در حوزه کاوشگرهای فضایی نیز ایران پیشرفت قابل توجهی داشته است (جدول شماره ۲). پس از پرتاب موفقیت آمیز کاوشگر ۱ و ۲ به فضا، در ادامه ایران موفق شد برای نخستین بار محموله زیستی را با کاوشگرهای ۳ و ۴ به فضا پرتاب کند. در اوایل دهه ۱۳۹۰ ایران موفق شد برای اولین بار موجود زنده ای (فرگام) را با کاوشگرهای پیشگام و پژوهش به فضا ارسال و با موفقیت بازگرداند (<http://www.isrc.ac.ir>).

نگاهی اجمالی به برنامه فضایی ایران نشان می دهد که جمهوری اسلامی ایران توانسته است پیشرفت های قابل توجهی در زمینه توسعه

بالا با نام هئو (HEO: Highly Elliptical Orbit) نیز وجود دارد که ارتفاع نقطه اوج آن بسیار بالاست و ویژگی آن این است که ماهواره در این مدار مدت زمان طولانی را در آسمان منطقه موردنظر طی می کند

میلادی هم‌زمان با پرتاب ماهواره «اسپوتنیک» روسیه در اکتبر ۱۹۵۷ بازمی‌گردد. آمریکا نیز اگرچه در سال ۱۹۵۸ ماهواره «کسپلورر-۱» را در مدار زمین قرار داد، اما همین عقب‌ماندگی در پرتاب ماهواره باعث شد تا این کشور تلاش کند تا حقوق فضا را در سطح بین‌المللی مطرح کند؛ تلاش‌هایی که در نهایت منجر به تشکیل «کمیته استفاده صلح‌آمیز از فضای ماورای جو سازمان ملل متحد» (کوپوس)^{۱۵} در سال ۱۹۵۹ شد (Space Foundation Editorial Team, 2019).

میلادی هم‌زمان با پرتاب ماهواره «اسپوتنیک» روسیه در اکتبر ۱۹۵۷ بازمی‌گردد. آمریکا نیز اگرچه در سال ۱۹۵۸ ماهواره «کسپلورر-۱» را در مدار زمین قرار داد، اما همین عقب‌ماندگی در پرتاب ماهواره باعث شد تا این کشور تلاش کند تا حقوق فضا را در سطح بین‌المللی مطرح کند؛ تلاش‌هایی که در نهایت منجر به تشکیل «کمیته استفاده صلح‌آمیز از فضای ماورای جو سازمان ملل متحد» (کوپوس)^{۱۵} در سال ۱۹۵۹ شد (Space Foundation Editorial Team, 2019).

میلادی هم‌زمان با پرتاب ماهواره «اسپوتنیک» روسیه در اکتبر ۱۹۵۷ بازمی‌گردد. آمریکا نیز اگرچه در سال ۱۹۵۸ ماهواره «کسپلورر-۱» را در مدار زمین قرار داد، اما همین عقب‌ماندگی در پرتاب ماهواره باعث شد تا این کشور تلاش کند تا حقوق فضا را در سطح بین‌المللی مطرح کند؛ تلاش‌هایی که در نهایت منجر به تشکیل «کمیته استفاده صلح‌آمیز از فضای ماورای جو سازمان ملل متحد» (کوپوس)^{۱۵} در سال ۱۹۵۹ شد (Space Foundation Editorial Team, 2019).

میلادی هم‌زمان با پرتاب ماهواره «اسپوتنیک» روسیه در اکتبر ۱۹۵۷ بازمی‌گردد. آمریکا نیز اگرچه در سال ۱۹۵۸ ماهواره «کسپلورر-۱» را در مدار زمین قرار داد، اما همین عقب‌ماندگی در پرتاب ماهواره باعث شد تا این کشور تلاش کند تا حقوق فضا را در سطح بین‌المللی مطرح کند؛ تلاش‌هایی که در نهایت منجر به تشکیل «کمیته استفاده صلح‌آمیز از فضای ماورای جو سازمان ملل متحد» (کوپوس)^{۱۵} در سال ۱۹۵۹ شد (Space Foundation Editorial Team, 2019).

میلادی هم‌زمان با پرتاب ماهواره «اسپوتنیک» روسیه در اکتبر ۱۹۵۷ بازمی‌گردد. آمریکا نیز اگرچه در سال ۱۹۵۸ ماهواره «کسپلورر-۱» را در مدار زمین قرار داد، اما همین عقب‌ماندگی در پرتاب ماهواره باعث شد تا این کشور تلاش کند تا حقوق فضا را در سطح بین‌المللی مطرح کند؛ تلاش‌هایی که در نهایت منجر به تشکیل «کمیته استفاده صلح‌آمیز از فضای ماورای جو سازمان ملل متحد» (کوپوس)^{۱۵} در سال ۱۹۵۹ شد (Space Foundation Editorial Team, 2019).

میلادی هم‌زمان با پرتاب ماهواره «اسپوتنیک» روسیه در اکتبر ۱۹۵۷ بازمی‌گردد. آمریکا نیز اگرچه در سال ۱۹۵۸ ماهواره «کسپلورر-۱» را در مدار زمین قرار داد، اما همین عقب‌ماندگی در پرتاب ماهواره باعث شد تا این کشور تلاش کند تا حقوق فضا را در سطح بین‌المللی مطرح کند؛ تلاش‌هایی که در نهایت منجر به تشکیل «کمیته استفاده صلح‌آمیز از فضای ماورای جو سازمان ملل متحد» (کوپوس)^{۱۵} در سال ۱۹۵۹ شد (Space Foundation Editorial Team, 2019).

میلادی هم‌زمان با پرتاب ماهواره «اسپوتنیک» روسیه در اکتبر ۱۹۵۷ بازمی‌گردد. آمریکا نیز اگرچه در سال ۱۹۵۸ ماهواره «کسپلورر-۱» را در مدار زمین قرار داد، اما همین عقب‌ماندگی در پرتاب ماهواره باعث شد تا این کشور تلاش کند تا حقوق فضا را در سطح بین‌المللی مطرح کند؛ تلاش‌هایی که در نهایت منجر به تشکیل «کمیته استفاده صلح‌آمیز از فضای ماورای جو سازمان ملل متحد» (کوپوس)^{۱۵} در سال ۱۹۵۹ شد (Space Foundation Editorial Team, 2019).

میلادی هم‌زمان با پرتاب ماهواره «اسپوتنیک» روسیه در اکتبر ۱۹۵۷ بازمی‌گردد. آمریکا نیز اگرچه در سال ۱۹۵۸ ماهواره «کسپلورر-۱» را در مدار زمین قرار داد، اما همین عقب‌ماندگی در پرتاب ماهواره باعث شد تا این کشور تلاش کند تا حقوق فضا را در سطح بین‌المللی مطرح کند؛ تلاش‌هایی که در نهایت منجر به تشکیل «کمیته استفاده صلح‌آمیز از فضای ماورای جو سازمان ملل متحد» (کوپوس)^{۱۵} در سال ۱۹۵۹ شد (Space Foundation Editorial Team, 2019).

17. Rescue Agreement

18. Space Liability Convention

15. Committee on the Peaceful Uses of Outer Space (COPUS)

16. Outer Space Treaty (1967)

جو، خارج از معاهده و کنوانسیون و عمدتاً در قالب قطع‌نامه باشد تا الزام معاهداتی برای آن‌ها ایجاد نشود؛ چراکه عضویت در کنوانسیون‌ها الزام تعهداتی برای کشورها در حوزه اجرا در پی داشت. البته پیش از این و در دهه ۱۹۶۰ نیز مجمع عمومی سازمان ملل، توافق‌نامه‌ها و معاهداتی را در مورد فعالیت‌های فضایی و فضای ماورای جو تصویب کرده بود که معاهده «منع آزمایش هسته‌ای در جو زمین، فضای بیرونی و زیر آب»^{۲۲} در سال ۱۹۶۳ که به معاهده «منع جزئی آزمایش هسته‌ای» معروف است، از مهم‌ترین این معاهدات است. این معاهده که در سال ۱۹۹۶ به معاهده «منع جامع آزمایش‌های هسته‌ای»^{۲۳} تبدیل شد، انفجار هسته‌ای در فضای ماورای جو را ممنوع اعلام کرد (Quinn, 2008). همچنین «کنوانسیون ممنوعیت استفاده نظامی یا هرگونه استفاده خصمانه از فنون تعدیلات محیطی» (که ایران هم عضو آن است)، استفاده از این شیوه‌ها را با هدف تغییر در دینامیک، ترکیب یا ساختار فضای ماورای جو ممنوع می‌کند.

در ارتباط با برنامه فضایی ایران ذکر این نکته ضروری است که ماهواره‌های شناسایی در زمره اولین ماهواره‌هایی بود که کشورها به فضا ارسال

ماهواره در سطح زمین یا در فضا (به عنوان مثال هواپیمای در حال پرواز) ایجاد می‌کنند، مسئولیت مطلق دارند. ایران از جمله اعضای اولیه امضاکننده این کنوانسیون است (IISL, 2007: 24).

کنوانسیون ۱۹۷۵ در مورد ثبت اشیای پرتاب‌شده به فضای ماورای جو معروف به «کنوانسیون ثبت»^{۱۹} به طور خاص نیاز به ثبت اشیای فضایی را مشخص کرد. این کنوانسیون به منظور ثبت اشیای فضایی به ویژه ماهواره‌های شناسایی تدوین شد و به تصویب رسید (خالوندی و محمودی، ۱۳۹۷). ایران نیز یکی از امضاکنندگان این کنوانسیون است، ولی آن را به تصویب نرسانده و از این رو الزامی به رعایت مفاد این کنوانسیون را ندارد.

معاهده ۱۹۷۹ در مورد فعالیت‌های کشورها در ماه و دیگر اجرام آسمانی معروف به «معاهده ماه»^{۲۰} در حالی که تعدادی از اصول مطرح‌شده در معاهده فضای ماورای جو را مورد تأیید و تأکید مجدد قرار می‌داد، ماه را به عنوان میراث مشترک بشری اعلام کرد و خواستار ایجاد و شکل‌گیری یک رژیم حقوقی بین‌المللی برای تنظیم و مدیریت بهره‌برداری از منابع طبیعی ماه شد. این معاهده، آخرین معاهده بین‌المللی در حوزه فضاست و از نظر تعداد اعضا، ضعیف‌ترین معاهده بین‌المللی فضا به شمار می‌رود. مفاد این معاهده به سود کشورهای در حال توسعه است. از این رو هیچ‌یک از قدرت‌های بزرگ فضایی به آن نپیوستند (عباسی و رستمی، ۱۳۹۴؛ خازن‌آباد، ۱۳۹۶).^{۲۱}

با «معاهده ماه»، باب تدوین و تصویب معاهدات بین‌المللی در حوزه فضا بسته شد و از این پس دولت‌ها ترجیح دادند قوانین و مقررات ماورای

گذاشته شد. تاکنون ۸۱ کشور شامل ارمنستان، استرالیا، اتریش، بلژیک، شیلی، قزاقستان، کویت، لبنان، مکزیک، مراکش، هلند، پاکستان، پرو، مراکش، فیلیپین، عربستان سعودی، ترکیه و اروگوئه عضو پیمان شده‌اند. از این تعداد هفت کشور (اتریش، شیلی، مراکش، هلند، پرو، فیلیپین و اروگوئه) عضو رسمی هستند و بقیه موافقت خود را با آن اعلام کرده‌اند. همچنین چهار کشور فرانسه، هند، رومانی و گواتمالا نیز آن را امضاء ولی تصویب نکرده‌اند. جمهوری اسلامی ایران نیز تاکنون به این معاهده نپیوسته است.

22. Limited or Partial Test Ban Treaty 1963 (LTBT/PTBT)
23. Comprehensive Nuclear Test Ban Treaty & Partial Test Ban Treaty 1996 (CTBT)

19. Registration Convention
20. Moon Treaty

۲۱. این معاهده در سال ۱۹۷۹ نهایی و در سال ۴۸۹۱ به اجرا

است (Greason & Bennett, 2019). برنامه فضایی ایران که از حدود ۲۰ سال پیش تاکنون توسعه و پیشرفت قابل توجهی در هر دو بخش ساخت ماهواره و ماهواره‌بر داشته است، موفق شد در سوم اردیبهشت ۱۳۹۹ با ارسال ماهواره نور به مدار ۴۲۵ کیلومتری زمین (مدار لئو) مراحل ساخت، ارسال و استقرار ماهواره در فضا را با کیفیت مطلوبی بومی‌سازی کند. این مسئله با واکنش شدید ایالات متحده آمریکا مبنی بر متهم کردن ایران به نقض موازین بین‌المللی و تهدید به طرح برنامه فضایی ایران در شورای امنیت مواجه شد (<http://www.ari.ac.ir/index.php/fa>). این در حالی است که (همان‌طور که در بخش قبلی بررسی شد) تمامی مراحل برنامه فضایی ایران مطابق با کنوانسیون‌ها و معاهدات استفاده صلح‌آمیز از فضا بوده و از مشروعیت حقوقی و بین‌المللی برخوردار است.

اکنون پرسش اساسی که پیش می‌آید این است که اگر برنامه فضایی ایران مبتنی بر قواعد، موازین و معاهدات بین‌المللی است، آمریکا با چه منطق یا دستورکاری درصدد تهدیدسازی از برنامه فضایی ایران و بازنمایی آن به مثابه یک تهدید عیله صلح و امنیت بین‌المللی است که قابلیت پذیرش و همراهی عام در جامعه بین‌المللی را داشته باشد؟ نگارندگان معتقدند ایالات متحده آمریکا با تمرکز بر بخش ساخت و پرتاب ماهواره‌بر یا اصطلاحاً تکنولوژی انتقال ماهواره به فضا که یکی از بخش‌های اصلی هر برنامه فضایی است، درصدد امنیتی‌کردن و تهدیدسازی از برنامه فضایی ایران است.

در همین راستا آمریکا، ایران را به استفاده پوششی از برنامه فضایی برای توسعه قابلیت‌های موشکی متهم می‌کند. این استراتژی آمریکا، یعنی هدف قرار دادن بخش ماهواره‌بر برنامه فضایی ایران بر دو ستون نیت‌خوانی از «برد ماهواره‌برها به منظور طراحی

کردند، ولی به دلیل آنکه فضا تحت حاکمیت هیچ کشوری نیست (United Nations Office for Outer Space Affairs, 1963) از این رو مانعی برای این ماهواره‌ها در نظر گرفته نشد (Chang, 2015) و در هیچ‌کدام از این معاهدات نیز ارسال این نوع ماهواره‌ها به فضا اقدام خصمانه یا ناقض تعهدات تلقی نشده است (Space Foundation Editorial Team, 2018). با وجود این، ارسال «ماهواره نور» به عنوان اولین ماهواره شناسایی ایران، با واکنش خصمانه ایالات متحده آمریکا مواجه شد؛ این در حالی است که ارسال ماهواره نور به عنوان بخشی از برنامه توسعه فضایی ایران در تزاخم یا تناقض با تعهدات ایران در معاهدات بین‌المللی فضا نیست.

علاوه بر این همان‌گونه که پیش‌تر به اجمال اشاره شد، ایران خود به عنوان یکی از اعضای مؤسس کوپوس و معاهدات اصلی حوزه فضا از جمله معاهده فضای ماورای جو، توافق‌نامه نجات، کنوانسیون مسئولیت و معاهده ثبت است که روی‌هم‌رفته رژیم حقوقی بین‌المللی فضا را شکل می‌دهند. بنابراین برنامه فضایی ایران به لحاظ ماهیت و اهداف همان‌گونه که در اساس‌نامه سازمان فضایی آمده و در عرصه عملیاتی نیز در موارد ارسال ماهواره به فضا مشاهده شد، هیچ تفاوتی با برنامه سایر کشورها ندارد و کاملاً در چارچوب مقررات بین‌المللی در این خصوص و بالاخص کمیته (کوپوس) قرار دارد.

۳-۲. تهدیدسازی از برنامه فضایی ایران

به طور کلی، هر برنامه فضایی دارای دو بخش اصلی فناوری ساخت ماهواره و فناوری ساخت ماهواره‌بر است. این بخش‌ها خود شامل زیربخش‌های دیگری از جمله بلوک‌های انتقال مداری، پایگاه‌های پرتاب و ایستگاه‌های زمینی دریافت داده‌ها و کنترل ماهواره

در اختیار ندارد، اما تمایل آن‌ها به مقابله نظامی راهبردی با ایالات متحده می‌تواند آن‌ها را به سمت توسعه موشک‌های بالستیک قاره‌پیما سوق دهد. در ادامه عملیاتی کردن این رویکرد و القا و بازنمایی برنامه فضایی ایران به مثابه تهدید، در بیانیه وزارت امور خارجه آمریکا در واکنش به پرتاب موفقیت‌آمیز ماهواره نور آمده است: «ایران اظهار داشته است که برنامه فضایی آن کاملاً صلح‌آمیز و مدنی است. دولت ترامپ هرگز به این داستان‌ها اعتقاد نداشته است. برنامه فضایی ایران به هیچ‌وجه صلح‌آمیز و مدنی نیست» (Pompeo, 2020).

استدلال مقامات آمریکا بر این فرضیه فنی مبتنی است که فعالیت موشک حامل پرتاب فضایی معادل همان فناوری موشک اتمی در خانواده موشک‌های بالستیک قاره‌پیماست و یک موشک قاره‌پیما با برد ۱۰ هزار کیلومتر، توانایی رسیدن به خاک ایالات متحده را دارد. به اعتقاد مقامات آمریکا، موشک حامل ماهواره نور با استفاده از فناوری‌هایی تولید شده است که در ساخت موشک‌های بالستیک، از جمله موشک‌های بین‌قاره‌ای، نیز استفاده می‌شوند (Elleman, 2019).

این در حالی است که تمامی موشک‌های حامل ماهواره در همه کشورها با استفاده از فناوری‌های مشابه ایجاد می‌شوند؛ چراکه موشک‌های ماهواره‌بر که به SLVs شناخته می‌شوند شامل فناوری مشابه موشک‌های بالستیک از جمله موشک‌های بالستیک بین‌قاره‌ای معروف به 24ICBM هستند (Elleman, 2012).

از حیث فنی اگرچه ماهواره‌برهای سیمرغ، سفیر و قاصد همانند موشک‌های قاره‌پیما سه مرحله‌ای هستند؛ اما به گفته کارشناسان ICBM نیستند و حتی اگر به عنوان یک موشک بالستیک استفاده

موشک‌های قاره‌پیما» و «قابلیت حمل ماهواره و محموله به فضا به منظور حمل کلاهک هسته‌ای» مبتنی است. به بیان دیگر آمریکا با هدف قرار دادن «برد» و «قابلیت حمل بار» ماهواره‌برهای ایران، سعی در امنیتی کردن و بازنمایی برنامه فضایی ایران به مثابه تهدیدی علیه صلح و امنیت بین‌المللی دارد.

۳-۱-۲. تهدیدسازی از برد ماهواره‌برها به منظور طراحی موشک‌های قاره‌پیما

ایالات متحده آمریکا به‌ویژه پس از خروج از برجام (اردیبهشت ۱۳۹۷)، با برجسته کردن تلاش‌های ایران در موضوع افزایش قابلیت برد ماهواره‌برها، درصد بازنمایی این بخش از برنامه فضایی ایران به مثابه تهدیدی مستقیم علیه صلح و امنیت بین‌المللی است. وزارت خارجه آمریکا در بیانیه‌های متعددی تلاش‌های ایران برای پرتاب ماهواره به مدارات زمین را نشان‌دهنده «رفتار خلاف ایران نسبت به قطع‌نامه ۲۲۳۱ شورای امنیت سازمان ملل متحد» اعلام کرده است. در همین راستا مایک پمپئو، وزیر خارجه آمریکا، قصد اصلی ایران از ارسال ماهواره به فضا را «آزمایش موشک بالستیک بین‌قاره‌ای» به منظور تهدید مستقیم خاک آمریکا در آینده و «تهدیدی برای اروپا و خاورمیانه» در وضعیت کنونی دانست.

پیش از او نیز، دونالد ترامپ، رئیس‌جمهور آمریکا، در مراسم اعلام راهبرد جدید دفاع موشکی آمریکا در پنتاگون با اشاره به مأموریت ناموفق ماهواره‌بر سیمرغ، گفت ایران در صورت موفقیت در این کار می‌توانست به توانایی لازم برای ساختن موشک‌های قاره‌پیما که حتی به آمریکا نیز برسد، دست یابد. همچنین راب لودویک، سخنگوی وزارت دفاع آمریکا، در واکنش به پرتاب موفقیت‌آمیز ماهواره نور مدعی شد: «اگرچه ایران در حال حاضر موشک‌های بالستیک قاره‌پیما

24. Intercontinental Ballistic Missile (ICBM)

تصویر ۱. کشورهای در محدوده برد موشک‌های ایران از منظر وزارت خارجه آمریکا

بین‌المللی دانست و از مسیر مذاکره برای توافق با این کشور صرف‌نظر کرد. در امتداد همین رویکرد، مایک پمپئو در یک هشدار پیش‌گیرانه در ۱۳ دی ۱۳۹۷ طی بیانیه‌ای اعلام کرد: «ایالات متحده آمریکا بارها اشاره کرده است که موشک‌های بالستیک و موشک‌های مستقر در مدار زمین که متعلق به جمهوری اسلامی است اثرات بی‌ثبات‌کننده بر منطقه و فراتر از آن خواهد گذاشت. بنابراین ایالات متحده نظاره‌گر سیاست‌های مخرب ایران نخواهد ماند که ثبات و امنیت بین‌المللی را به مخاطره می‌اندازد» (Iran Action Group - U.S., Department of State, 2018).

اصطلاحات و ادبیات مورد استفاده در بیانیه پمپئو، مشابه‌گفتمان مورد استفاده دولت اوپاما در محکومیت کره شمالی با عبارات تهدیدسازی همچون «ناقض و تهدیدکننده صلح و امنیت بین‌المللی» است که بار امنیتی بالایی دارد. از طرفی آمریکا در دوران ترامپ با هدف همراه کردن اروپا با راهبرد فشار حداکثری،

نمی‌تواند مستقیماً خاک ایالات متحده آمریکا را هدف بگیرند. علاوه بر این، سوابق توسعه تکنولوژی برای ساخت موشک‌های قاره‌پیما نیز نشان می‌دهد که در مواردی می‌توان موشک‌های قاره‌پیما را با تغییراتی به راکت‌های ماهواره‌بر تبدیل کرد، ولی عکس این کار اتفاق نیفتاده است.

به نظر می‌رسد که استدلال دولت ترامپ مبنی بر ارتباط برنامه فضایی ایران با فعالیت‌های موشکی بالستیک، متأثر از موضع دولت اوپاما در ارتباط با برنامه فضایی کره شمالی و آزمایش موشک‌های مختلف این کشور برای مأموریت‌های غیرنظامی و نظامی است (Hildreth, 2012). ایالات متحده برای سال‌ها به فعالیت‌های فضایی کره شمالی با استفاده از استدلال‌هایی مشابه آنچه در حال حاضر علیه برنامه فضایی ایران مطرح می‌شود، اعتراض داشت.

دولت اوپاما در آوریل ۲۰۱۲، پس از اقدام کره شمالی به یک پرتاب فضایی، آن را ناقض صلح و امنیت

تصویر ۲. کشورهای در محدوده برد موشک‌های ایران از منظر پنتاگون

ستون دیگر رویکرد تهدیدسازی ایالات متحده آمریکا از برنامه فضایی ایران، قابلیت حمل ماهواره و محموله‌های فضایی توسط ماهواره‌برهای ایران است. ایالات متحده با دامن زدن به این فرضیه که «اگر ایران بتواند با ماهواره‌برهای خود، محموله (از جمله ماهواره) به فضا ارسال کند، بدان معناست که قادر به نصب کلاهک هسته‌ای نیز روی این ماهواره‌برها خواهد بود» (Bahgat, 2019)، اساساً درصدد است که نیت اصلی ایران از برنامه فضایی را ادامه برنامه موشکی به منظور دستیابی به قابلیت نصب کلاهک هسته‌ای معرفی کند و با گره زدن آن به برنامه هسته‌ای، آن را به مثابه تهدیدی جدی فراروی صلح و امنیت بین‌المللی بازنمایی کند.

در همین چارچوب است که پرتاب ماهواره‌بر «سیمرغ» (آوریل ۲۰۱۶، جولای ۲۰۱۷، فوریه ۲۰۲۰)، «سفیر» (ژانویه ۲۰۱۹) و «قاصد» (۲۲

بروپاگاندای رسانه‌ای شدیدی مبنی بر اینکه توانایی موشک‌های ماهواره‌بر ایران تهدیدی بالقوه برای اروپاست، به راه انداخته است.

این امر به‌ویژه با توجه به نزدیکی جغرافیایی شرق و جنوب اروپا به ایران، ظرفیت تهدیدسازی از برنامه فضایی ایران برای اروپا را فراروی آمریکا نهاده است؛ به عنوان مثال در تصویر شماره ۱، (U.S Department of state, 2018) که در سایت وزارت خارجه آمریکا قرار گرفته و تصویر شماره ۲، (Snow, Altman & Larter, 2019) که توسط نشریه میلیتاری تایمز وابسته به پنتاگون منتشر شده، بخش‌های زیادی از خاک اروپا تا لهستان و ایتالیا در معرض تهدید موشک‌های ایران نشان داده شده است.

۳-۲-۲. تهدیدسازی از قابلیت حمل ماهواره و محموله توسط ماهواره‌برها

ظرافت در بیانیه‌های وزارت خارجه آمریکا گنجانده شده است.

به عنوان مثال بیانیه وزارت خارجه آمریکا با هدف پیوند زدن برنامه فضایی ایران با قطع‌نامه ۲۲۳۱ اشاره می‌کند: «موشک‌های ایران شامل فناوری‌هایی هستند که با فناوری موشک‌های بالستیک تقریباً یکسان است. ایران از قطع‌نامه ۲۲۳۱ شورای امنیت که از ایران می‌خواهد فعالیت‌های مربوط به موشک‌های بالستیک قادر به حمل سلاح‌های هسته‌ای را انجام ندهد، تخطی می‌کند» (Pompeo, 2018).

بنابراین آمریکا از طرفی با این توجیه که این موشک‌ها «قابلیت حمل کلاهک هسته‌ای» دارند و از طرف دیگر ضمن القای تلویحی این موضوع که ایران در خفا برنامه‌ای برای دسترسی به کلاهک هسته‌ای دارد تا بعد از انقضای بند غروب^{۲۵} در برجام، بتواند موشک‌هایش را به کلاهک هسته‌ای مجهز کند، سعی در بازنمایی برنامه فضایی ایران به مثابه پوششی برای فعالیت‌های هسته‌ای ایران دارد که در اثر برجام با محدودیت‌هایی مواجه شده است.

در همین چارچوب آنتونی کوردسمن^{۲۶} مدیر مؤسسه مطالعات بین‌الملل و استراتژیک بیان می‌کند: «ایران برنامه موشکی خود را به حدی توسعه داده است که این کشور را قادر می‌کند هر نقطه از منطقه خاورمیانه و حتی بخش‌های بزرگی از اروپا (شرق، مرکز و جنوب) را با موشک‌هایی با قابلیت حمل کلاهک هسته‌ای هدف قرار دهد؛ به‌ویژه که ایران توسعه موشک‌های بالستکی قاره‌پیما را نیز در دستور کار دارد» (Cordesman, 2019).

به طور کلی و در یک بیان فنی، این موضوع

اول (۲۰۲۰) با انتقاد شدید آمریکا مواجه شد. این کشور در بیانیه‌های مکرری اقدامات ایران در زمینه ارسال ماهواره به فضا را نشان‌دهنده «رفتار خلاف ایران با قطع‌نامه ۲۲۳۱ شورای امنیت سازمان ملل متحد» دانسته و معتقد است از زمان تصویب این قطع‌نامه، ایران بارها دست به آزمایش موشک‌های بالستیک با قابلیت حمل کلاهک هسته‌ای زده است (Office of the Spokesperson, 2019).

این استدلال ایالات متحده مبتنی بر این پیش‌فرض است که موشک حامل پرتاب فضایی معادل همان فناوری موشک اتمی در خانواده موشک‌های بالستیک قاره‌پیماست و از آنجایی که به لحاظ فنی این موشک‌ها قادرند ماهواره‌هایی تا وزن ۲۵۰ کیلوگرم را تا مدار ۵۰۰ کیلومتری زمین حمل کنند، می‌توانند به صورت مشابهی حامل کلاهک‌های هسته‌ای با وزن مشابهی باشند. در راستای بسترسازی برای چنین رهیافتی ایالات متحده آمریکا ضمن ابراز نگرانی شدید از موفقیت ایران در استقرار ماهواره نور در فضا، مدعی شد که برنامه فضایی ایران، فناوری‌های مورد استفاده در سیستم‌های تسلیحات هسته‌ای را پیشرفت می‌دهد.

استدلال آمریکا در تهدیدسازی از برنامه فضایی ایران مبتنی بر این موضوع فنی است که از آنجایی که این موشک‌ها قابلیت حمل ماهواره یا سایر محموله‌ها به فضا و مدارات جوی را دارند، با تجهیز آن توسط کلاهک‌های هسته‌ای می‌توانند مورد سوءکاربرد قرار گیرند (Gopalaswamy, 2008) و از همین زاویه سعی می‌کند برنامه فضایی ایران را با برنامه هسته‌ای و قطع‌نامه ۲۲۳۱ شورای امنیت سازمان ملل متحد - که از ایران می‌خواهد از آزمایش موشک‌های بالستیک دارای قابلیت حمل کلاهک هسته‌ای پرهیز کند - مرتبط کند؛ موضوعی که با

25. Sunset provisions

26. Anthony H. Cordesman

موشک‌های بالستیک «با قابلیت حمل کلاهک هسته‌ای»، خودداری کند (قطع‌نامه ۲۲۳۱ شورای امنیت، ۲۰۱۵: پاراگراف ۳ ضمیمه «ب») (شورای امنیت سازمان ملل متحد، ۱۳۹۸).

بر پایه پاراگراف چهار همین ضمیمه، انتقال و فروش هرگونه مواد، تجهیزات، کالا و فناوری‌های آمده در «رژیم کنترل فناوری موشکی»^{۲۷} که بتوان از آن‌ها برای تولید هرگونه تسلیحات هسته‌ای استفاده کرد، ممنوع است (قطع‌نامه ۲۲۳۱ شورای امنیت، ۲۰۱۵: پاراگراف ۴) (شورای امنیت سازمان ملل متحد، ۱۳۹۸) (<https://www.isa.ir/faindex.php>).

این محدودیت‌های شورای امنیت، هشت سال بعد از پذیرش برجام در ۲۶ مهر ۱۴۰۲ (۱۸ اکتبر ۲۰۲۳) به پایان می‌رسد. در این راستا در بند ۳ قطع‌نامه ۲۲۳۱ آمده: «شورای امنیت از جمهوری اسلامی ایران می‌خواهد تا از هرگونه فعالیت در رابطه با موشک‌های بالستیک با قابلیت حمل کلاهک هسته‌ای، پرهیز کند.

این محدودیت تا اکتبر ۲۰۲۳ یا تا زمانی که آژانس بین‌المللی انرژی اتمی گزارش نتیجه‌گیری کلی خود را ارائه دهد، هر کدام که مقدم‌تر باشد، اعمال خواهد شد» (قطع‌نامه ۲۲۳۱ شورای امنیت، ۲۰۱۵: بند ۳ پیوست «ب» و بند ۴ پیوست «ب») (شورای امنیت سازمان ملل متحد، ۱۳۹۸)؛ بنابراین پرتاب ماهواره‌برهای سیم‌رغ، سفیر و قاصد نه در تضاد با

27. Missile Technology Control Regime (MTCR)

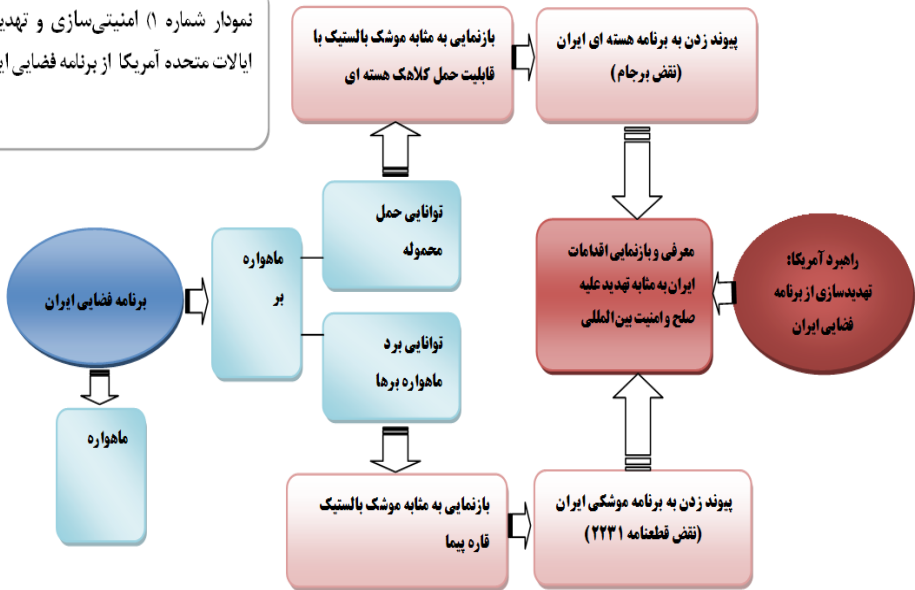
۲۸. رژیم کنترل فناوری موشکی یک رژیم داوطلبانه و غیررسمی است که تاکنون ۳۵ کشور به آن پیوسته‌اند، ولی بر پایه تصمیم شورای امنیت، فروش اقلام آمده در این رژیم به ایران ممنوع شده است. با این‌همه، از آنجا که فناوری و اقلام رژیم کنترل فناوری موشکی لزوماً برای تولید سلاح‌های هسته‌ای به کار نمی‌رود، فروش و انتقال اقلام یادشده به ایران ممکن است؛ به شرطی که قرارداد کشور فروشنده به تأیید شورای امنیت برسد و تضمین‌های لازم در مورد کاربرد آن اقلام به شورا ارائه شود.

که فناوری مورد استفاده در ماهواره‌برها را می‌توان در تولید موشک‌های قاره‌پیمای مجهز به کلاهک هسته‌ای به کار گرفت، قابل کتمان نیست. برای ساخت هر دو، از مواد بسیار مقاوم و در عین حال سبک استفاده می‌شود، هر دو به موتورهای قوی مجهزند و هر دو سیستم‌های ردگیری و تله‌متری دارند. اما به رغم این تشابهات، تفاوت‌های اساسی در این دو وجود دارد. بار مفید موشک‌های بالستیک یعنی کلاهک هسته‌ای و سایر اجزایش باید در مقابل فشار فوق‌العاده و دشواری‌های ورود به جو مقاوم باشد که خود نیازمند سیستم‌های پیشرفته حرارتی و حفاظت‌های مکانیکی است. در مقابل ماهواره‌بر، بار مفیدش را که همان ماهواره باشد در فضاها می‌کند و با چالش‌های ورود به جو زمین روبه‌رو نیست (ISS, 2019: 7-8)؛ بنابراین موشک بالستیک هسته‌ای و ماهواره‌بر مسیرهای کاملاً متفاوتی را پس از پرتاب برای اجرای مأموریتشان طی می‌کنند. با وجود این، و به منظور بررسی ادعای آمریکا مبنی بر تناقض برنامه فضایی ایران با قطع‌نامه ۲۲۳۱ شورای امنیت در ادامه با تفصیل بیشتری به این موضوع می‌پردازیم.

۳-۳. قطع‌نامه ۲۲۳۱ شورای امنیت سازمان ملل متحد و برنامه فضایی ایران

ادعای آمریکا پیرامون نقض قطع‌نامه ۲۲۳۱ توسط ایران در حالی است که این قطع‌نامه اصولاً ارتباطی به برنامه فضایی ایران ندارد و در اصل به منظور تأیید بین‌المللی و حقوقی برجام و در راستای اجرای آن صادر شده است و آمریکا خود با خروج از برجام و بازگرداندن تحریم‌ها اولین و تنها نقض‌کننده جدی این قطع‌نامه است. با وجود این، قطع‌نامه ۲۲۳۱ در مواردی از ضمایم خود از ایران خواسته است از هرگونه فعالیت مرتبط با توسعه و طراحی

نمودار شماره ۱) امنیتی‌سازی و تهدیدسازی ایالات متحده آمریکا از برنامه فضایی ایران

تصویر ۳. امنیتی‌سازی و تهدیدسازی ایالات متحده آمریکا از برنامه فضایی ایران

(منبع: تهیه‌شده توسط نویسندگان)

شهاب، قیام، سجیل و گونه‌های مختلف موشک قدر با دماغه‌های سه‌مخروطی قابلیت حمل کلاهک هسته‌ای ندارند (IISS, 2019: 9-10).

از طرفی فعالیت‌های هسته‌ای ایران به طور مداوم در چارچوب برجام تحت کنترل است. آژانس بین‌المللی انرژی اتمی متعاقب بازرسی‌های دوره‌ای و مکرر از مراکز هسته‌ای ایران اعلام کرده است که ایران به مفاد برجام پایبند است. حتی ارزیابی اخیر ۱۶ نهاد اطلاعاتی آمریکا در ژانویه ۲۰۲۰ نیز اذعان دارد که «در حال حاضر ایران فعالیت‌های کلیدی مرتبط با توسعه سلاح هسته‌ای را دنبال نمی‌کند». بریتانیا، فرانسه، آلمان، چین و روسیه هم گزارش آژانس بین‌المللی انرژی اتمی را پذیرفته‌اند. مضاف بر این جمهوری اسلامی ایران پادمان (مقررات

قطع‌نامه ۲۲۳۱ است و نه منع بین‌المللی دارد؛ چراکه این قطع‌نامه بازدارندگی متعارف را منع نمی‌کند و از آنجایی که ایران کلاهک هسته‌ای ندارد، این ایده که موشک‌های بالستیک ایران «قابلیت حمل کلاهک هسته‌ای» دارند، سالبه به انتفاع موضوع است.

نکته دیگر اینکه برخلاف ادعای مقامات آمریکایی، نه تنها ماهواره‌برهای ایران، بلکه حتی اکثر موشک‌های بالستیک آزمایش‌شده قابلیت حمل کلاهک‌های هسته‌ای را ندارند. بررسی کارشناسان امور تسلیحات هسته‌ای در مورد طرح، ویژگی‌های موشک‌های آزمایش‌شده از جمله نیروی بالابرنده، اندازه بخش‌های بار مفید مانند بخش ویژه برای ورود به اتمسفر زمین و دماغه مخروطی شکل نوک موشک‌ها نشان می‌دهد که اغلب گونه‌های موشک

ایالات متحده از دو مقدمه پیش‌گفته نتیجه می‌گیرد که برنامه فضایی ایران به مثابه پوشش یا حلقه اتصالی برای توسعه برنامه موشکی و پیشبرد برنامه هسته‌ای ایران است که در صورت تحقق می‌تواند به عنوان سه‌گانه تهدید (موشکی، فضایی و هسته‌ای) صلح و امنیت بین‌المللی را به مخاطره اندازد. به بیانی دیگر، ایالات متحده آمریکا می‌کوشد از یکسو برنامه فضایی ایران را به برنامه موشکی پیوند زده و آن را به مثابه تهدیدی فراروی صلح و امنیت بین‌المللی معرفی کند و از سوی دیگر با مرتبط کردن آن به برنامه هسته‌ای، برنامه فضایی ایران را ابزار و اهرمی برای پیشبرد و عملیاتی کردن برنامه هسته‌ای معرفی کند.

در مرحله بعد آمریکا می‌کوشد با ترکیب این دو (برنامه موشکی و هسته‌ای)، برنامه فضایی ایران را به عنوان میدان عملیاتی یا اجرایی‌سازی آن‌ها معرفی کرده و عمق و فوریت این تهدید را علیه صلح و امنیت بین‌المللی برای مخاطبان امنیتی‌سازی (متحدان خود) با هدف ایجاد اجماع علیه جمهوری اسلامی ایران گوشزد کند. این در حالی است که مبتنی بر یافته‌های پژوهش، برنامه فضایی ایران با هیچ‌گونه ممنوعیت بین‌المللی یا حقوقی مواجه نبوده است و کاملاً در چارچوب قواعد، هنجارهای حقوق بین‌المللی موجود در حوزه فضا و قطع‌نامه‌های سازمان ملل است و از مشروعیت بین‌المللی لازم برخوردار است؛ بنابراین تکرار ادعاهای ایالات متحده آمریکا درباره برنامه فضایی ایران با ابزارهایی همچون بزرگ‌نمایی، وارونه‌نمایی، نیت‌خوانی در راستای باورپذیر کردن این ادعاها برای مخاطبان امنیتی‌ساز خود در چارچوب فشار حداکثری علیه جمهوری اسلامی ایران است.

۴-۱. توصیه‌های کاربردی

نظارتی آژانس، پروتکل الحاقی و ترتیبات فرعی کد ۳-۱ را پذیرفته است که بالاترین معیار برای پیش برنامه‌های هسته‌ای یک کشور محسوب می‌شود.

بنابراین مطرح کردن این موضوع که ایران می‌خواهد در آینده موشک‌هایی با قابلیت حمل کلاهک هسته‌ای بسازد، نیت‌خوانی به منظور تهدیدسازی از برنامه فضایی ایران در چارچوب راهبرد فشار حداکثری و با هدف اجماع‌سازی و همراهی بین‌المللی برای اعمال تحریم علیه ایران محسوب می‌شود. **تصویر شماره ۳** رویکرد آمریکا در تهدیدسازی از برنامه فضایی ایران را نشان می‌دهد.

۴. بحث و نتیجه‌گیری

استدلال ایالات متحده به عنوان بازیگر امنیتی‌ساز، در تهدیدسازی از برنامه فضایی ایران بر دو مقدمه مبتنی است؛ نخست اینکه برنامه فضایی ایران در بخش انتقال و ارسال ماهواره به فضا یا همان ماهواره‌برها (SLVs)، به مثابه پوششی برای افزایش برد موشک‌های بالستیک با هدف دستیابی به موشک‌های قاره‌پیما (ICBM) است که در صورت تحقق آن می‌تواند هر نقطه از کره زمین و از جمله ایالات متحده آمریکا را هدف قرار دهد؛ بنابراین از این منظر، آمریکا در صدد بازنمایی برنامه فضایی ایران به مثابه یک تهدید تهاجمی موشکی برد بلند است.

دوم اینکه، ایالات متحده برنامه فضایی ایران در حوزه ماهواره‌برها را به مثابه پوششی برای توسعه برنامه هسته‌ای ایران با هدف قابلیت نصب و حمل کلاهک هسته‌ای معرفی می‌کند که می‌تواند قدرت آسیب و تخریب بسیار گسترده‌ای در پی داشته باشد؛ بنابراین از این منظر، آمریکا سعی در بازنمایی برنامه فضایی ایران به عنوان یک تهدید هسته‌ای را دارد.

میان‌رشته‌ای (روابط بین‌المللی، حقوقی و فنی) به موضوع پرداخته شود.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

تمامی اصول اخلاق پژوهش در این مقاله رعایت شده است.

حامی مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

مشارکت نویسندگان

تمامی نویسندگان در نگارش این مقاله مشارکت داشته‌اند.

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

ایالات متحده آمریکا، برنامه فضایی ایران را در امتداد برنامه هسته‌ای و برنامه موشکی، به عنوان عرصه جدیدی برای پرونده‌سازی و تهدیدسازی با هدف اجماع علیه ایران در مجامع بین‌المللی در دستور کار قرار داده است. پیشنهاد می‌شود که این رویکرد آمریکا در سیاست‌گذاری‌های مرتبط با توسعه برنامه فضایی در نهادهای مربوطه مورد توجه قرار گیرد.

با توجه به دو ستون اصلی این رویکرد آمریکا («برد» و «قابلیت حمل بار» ماهواره‌برها)، به نظر می‌رسد که ایالات متحده آمریکا بر استفاده از تمامی ظرفیت‌های نهادی، حقوقی و بین‌المللی موجود به منظور ایجاد اجماع بین‌المللی با هدف اخلال یا دست‌کم ایجاد محدودیت در دو حوزه «برنامه موشکی» و «برنامه هسته‌ای» ایران تمرکز خواهد کرد. شورای امنیت سازمان ملل متحد (به‌ویژه گزارش‌های دوره‌ای دبیر کل در ارتباط با قطع‌نامه ۲۲۳۱) و آژانس بین‌المللی انرژی اتمی (برجام، گزارش‌های دوره‌ای آژانس و نشست شورای حکام) می‌تواند محمل نهادی، حقوقی و بین‌المللی ایالات متحده برای پیشبرد این استراتژی باشد.

با توجه به رویکرد ایالات متحده در پیوند زدن برنامه فضایی ایران (به عنوان حلقه واسط) با دو حوزه هسته‌ای و موشکی با هدف تسری بحران به این حوزه یا معرفی تهدیدهای سه‌گانه مرتبط به هم (هسته‌ای، فضایی و موشکی) به مثابه یک کل، تفکیک ادبیات مرتبط با برنامه فضایی ایران در حوزه‌های پژوهشی و سیاست‌گذاری ضروری به نظر می‌رسد.

با توجه به دستورکار ایالات متحده در ارتباط با تهدیدسازی از برنامه فضایی ایران و همچنین خلأ ادبیات میان‌رشته‌ای، پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های مربوط به این حوزه از منظر

منابع فارسی

- اصل‌زاده شربیانی، م. و سلطانی، ف. (۱۳۹۵). فناوری فضایی در جمهوری اسلامی ایران و قدرت ملی. پژوهش‌نامه مطالعات راهبردی علوم انسانی و اسلامی، ۱(۲)، ۸۵-۱۰۴.
- امیدی، ع. و مرادی‌فر، س. (۱۳۹۳). برسازی امنیتی فعالیت هسته‌ای ایران. سیاست جهانی، ۳(۴)، ۱۲۱-۱۴۹.
- بوزان، ب.، ویور، ا. و دووید، ج. (۱۳۸۶). چارچوبی تازه برای تحلیل امنیت [ع. ل. طیب، ترجمه فارسی]. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- خاراباف، ع. (۱۳۹۶). یک سازمان با تحولات فضایی. قابل دسترس در <https://www.magiran.com/article/3639342>
- خالوندی، ح. و محمودی، س. ه. (۱۳۹۷). انتقال مالکیت و اجاره اشیاء فضایی موجود در مدار در پرتو حقوق بین‌الملل فضایی. پژوهش‌های حقوقی، ۱۷(۳۵)، ۳۳-۵۳.
- دهقانی فیروزآبادی، س. ج. و قرشی، س. ی. (۱۳۹۱). نظریه و روش در مطالعات امنیتی کردن. فصلنامه مطالعات راهبردی، ۱۵(۵۸)، ۷-۴۲.
- زارع‌زاده ابرقویی، ر. (۱۳۹۶). نگاه کپنهاگی به امنیتی‌سازی: مبانی و چالش‌ها. فصلنامه آفاق امنیت، ۱۰(۳۶)، ۹۱-۱۲۰.
- شورای امنیت سازمان ملل متحد. (۱۳۹۸). قطعنامه ۲۲۳۱ - مصوب شورای امنیت و ضمیمه. قابل دسترس در <https://mfa.gov.ir/portal/newsview/31178/>
- عباسی، ب. و رستمی، م. (۱۳۹۴). ابعاد حقوقی میراث مشترک بشریت در فضای ماورای جو. مطالعات حقوقی، ۷(۲)، ۲۷-۵۹.
- فاضلی، ح. (۱۳۹۳). دستاوردها و برنامه‌های آینده سازمان فضایی ایران. قابل دسترس در <https://www.magiran.com/article/3005431>
- قرشی، س. ی. (۱۳۹۳). امنیتی‌شدن و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

References

- Abbasi, B., & Roštami, M. (2015). [Legal dimensions of common heritage of mankind in outer space (Persian)]. *Journal of Legal Studies*, 7(2), 27-59. [DOI:10.22099/JLS.2015.3212]
- Aslzadeh Sharabyani, M., & Soltani, F. (2017). [Space technology in the Islamic Republic of Iran and national power (Persian)]. *Journal of Humanities and Islamic Strategic Studies*, 1(2), 85-104. <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1244807/>
- Bahgat, G. (2019). Iran's ballistic-missile and space program: An assessment. *Middle East Policy*, 26(1), 31-48. [DOI:10.1111/mepo.12398]
- Bureau of Counterterrorism - United States Department of State Publication. (2018). Country reports on terrorism 2017. Retrieved from <https://www.state.gov/reports/country-reports-on-terrorism-2017/>
- Buzan, B., Waeber, O., & de Wilde, J. (2007). *Security: A new framework for analysis* [A. R. Tayyeb, Persian Trans]. 1st Ed. Tehran: Research Institute of Strategic Studies. <http://opac.nlai.ir/opac-prod/bibliographic/976058>
- Chang, K. (2015). A business plan for space. Retrieved from <https://www.nytimes.com/2015/02/10/science/a-business-plan-for-space.html>
- Cordeman, A. H. (2019). The Iranian missile threat. Retrieved from <https://www.csis.org/analysis/iranian-missile-threat>
- Dehghani Firouzabadi, S. J., & Garashi, S. Y. (2013). [Theory and method in securitization studies (Persian)]. *Strategic Studies Quarterly*, 15(58), 7-42. http://quarterly.rissstudies.org/article_2986.html
- Dietrich, G. B. (2002). Extending the principle of the common heritage of mankind to outer space [MA. thesis]. Montreal: McGill University. <https://escholarship.mcgill.ca/concern/theses/jd472z34q>
- Elleman, M. (2012). Containing Iran's missile threat. *Survival*, 54(1), 119-26. [DOI:10.1080/00396338.2012.657541]
- Elleman, M. (2019). Why Iran's satellite launch does not amount to an ICBM test. Retrieved from <https://www.iiss.org/blogs/analysis/2019/01/iran-satellite-launch>
- Fazeli, H. (2014). [The achievements and future plans of the Iranian Space Agency (Persian)]. Retrieved from <https://www.magiran.com/article/3005431>
- Fischhendler, I., & Katz, D. (2013). The use of "security" jargon in sustainable development discourse: Evidence from UN Commission on Sustainable Development. *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*, 13, 321-42. [DOI:10.1007/s10784-012-9192-z]
- Garashi, S. Y. (2014). [Securitization and foreign policy of the Islamic Republic of Iran (Persian)]. Tehran: Research Institute of Strategic Studies. <http://opac.nlai.ir/opac-prod/bibliographic/3469675>
- Gopaldaswamy, B. (2008). Is an Iranian missile threat imminent. *Bulletin*, 28.
- Greason, J., & Bennett, J. C. (2019). The economics of space: An industry ready to launch. Retrieved from <https://reason.org/policy-study/the-economics-of-space/>
- Hildreth, S. A. (2012). Iran's ballistic missile and space launch programs. Retrieved from <https://fas.org/sgp/crs/nuke/R42849.pdf>
- Iran Action Group - U.S. Department of State. (2018). Out-law regime: A chronicle of Iran's destructive activities. Retrieved from <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2018/12/Iran-Report.pdf>
- Khalvandi, H., & Mahmoudi, S. H. (2018). [Transfer of ownership and lease of space objects in orbit in the light of international space law (Persian)]. *Journal of Legal Research*, 17(35), 33-53. http://jlr.sdil.ac.ir/article_79337.html
- Kharabaf, A. (2017). [An organization with spatial transformations (Persian)]. Retrieved from <https://www.magiran.com/article/3639342>
- McDonald, M. (2008). Securitization and the construction of security. *European Journal of International Relations*, 14(4), 563-87. [DOI:10.1177/1354066108097553]
- Ministry of Information and Communication Technology (Thailand), International Institute of Space Law (IISL). (2007). *Proceedings of the space law conference 2006: Asian cooperation in space activities: A common approach to legal matters (2-3 August 2006, Bangkok, Thailand)*. Montreal: McGill University - Institute and Center for Research of Air and Space Law. https://www.mcgill.ca/iasl/files/iasl/Bangkok_Proceedings-Part_1_2006.pdf

- Office of the Spokesperson. (2019). New sanctions designations on Iran's space program. Retrieved from <https://www.state.gov/new-sanctions-designations-on-irans-space-program/>
- Omidi, A., & Moradifar, S. (2015). [Securitization of Iran's nuclear program (2003-2013) (Persian)]. *World Politics*, 3(4), 121-49. https://interpolitics.guilan.ac.ir/article_133.html
- Pompeo, M. R. (2018). Iran test launches ballistic missile violating UN Security Council ban. Retrieved from <https://www.state.gov/iran-test-launches-ballistic-missile-violating-un-security-council-ban/>
- Pompeo, M. R. (2020). Iran's space program is dangerous, not peaceful. Retrieved from <https://www.state.gov/irans-space-program-is-dangerous-not-peaceful/>
- Quinn, A. G. (2008). The new age of space law: The outer space treaty and the weaponization of space. *Minnesota Journal of International Law*, 17(2), 475-502. <https://scholarship.law.umn.edu/mjil/63/>
- Reynolds, G. H. (1992). International space law: Into the twenty-first century. *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, 25(225). https://papers.ssm.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2571912
- South, T., Rempfer, K., Snow, Sh., Altman, H., & Larter, D. B. (2019). What war with Iran could look like. Retrieved from <https://www.militarytimes.com/news/2019/06/04/what-war-with-iran-could-look-like>
- Space Foundation Editorial Team. (2018). Components of a satellite. Retrieved from https://www.spacefoundation.org/space_brief/satellite-components/
- Space Foundation Editorial Team. (2019). International space law. Retrieved from https://www.spacefoundation.org/space_brief/international-space-law/
- Stritzel, H. (2007). Towards a theory of securitization: Copenhagen and beyond. *European Journal of International Relations*, 13(3), 357-83. [DOI:10.1177/1354066107080128]
- United Nations Office for Outer Space Affairs (UNOOSA). (2019). Committee on the Peaceful Uses of Outer Space: Membership evolution. Retrieved from <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/copuos/members/evolution.html>
- United Nations Office for Outer Space Affairs (UNOOSA). (2020). Committee on the Peaceful Uses of Outer Space (COPUOS). Retrieved from <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/copuos/index.html>
- United Nations Security Council. (2019). [Resolution 2231 - Approved by the Security Council and its annexes (Persian)]. Retrieved from <https://mfa.gov.ir/porta/news-view/31178/>
- United Nations. (2017). International space law: United Nations instruments. Retrieved from https://www.unoosa.org/res/oosadoc/data/documents/2017/stspace/stspace61rev_2_0_html/V1605998-ENGLISH.pdf
- United Nations Office for Outer Space Affairs. (1963). 1962 (XVIII). Declaration of legal principles governing the activities of states in the exploration and use of outer space. Retrieved from <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/principles/legal-principles.html>
- Wæver, O. (1993). *Securitization and desecuritization*. Copenhagen: Centre for Peace and Conflict Research. <https://books.google.com/books?id=99iSQwAACAAJ&dq>
- Zarezadeh Abarghooee, R. (2017). [The Copenhagen view of securitization: Basics and challenges (Persian)]. *Scientific Journal of Security Horizons*, 10(36), 91-120. https://ps.ihu.ac.ir/article_200545.html